

ЦИФРОВІ ПАРТНЕРИ У НАВЧАННІ: РОЛЬ ШІ У РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

DIGITAL PARTNERS IN LEARNING: THE ROLE OF AI IN DEVELOPING COMMUNICATIVE COMPETENCE OF HIGHER EDUCATION STUDENTS

Стаття присвячена актуальній та дискусійній проблемі сучасного освітнього середовища, що має на меті проаналізувати та висвітлити роль штучного інтелекту у розвитку комунікативної компетентності здобувачів вищої освіти. Визначено, що в процесі викладання української мови відкривається великий потенціал для формування мовної особистості загалом та комунікативної компетентності мовця – зокрема. Акцентовано увагу на ролі штучного інтелекту, роль, якого у підготовці здобувачів вищої освіти ще потребує студіювання, зокрема в річці практичного застосування. У науковій розвідці репрезентовано комунікативно-орієнтований тренінг для здобувачів вищої освіти, який ілюструє можливості практичного застосування ШІ як ефективного методичного інструмента в процесі формування комунікативної компетентності сучасного здобувача вищої освіти, наприклад, Kahoot/Quizlet.

Акцентовано увагу на тому, що адаптовані версії ШІ, що генерують матеріал обов'язково слід критично аналізувати автору курсу, викладачу. У науковій розвідці привернуто увагу до викликів, що створює використання ШІ в освітній діяльності, про плюси та мінуси цих процесів. Зазначено, що обґрунтоване та доцільне використання ШІ викладачем для формування комунікативної компетентності сучасного здобувача вищої освіти дозволить наситити заняття або практичний модуль цікавими комунікативно-орієнтованими формами роботи. Матеріал дослідження обґрунтовано підтверджує думку про те, що при дотриманні означених у статті рекомендацій, ШІ може стати цифровим партнером у розвитку комунікативної компетентності здобувачів вищої освіти, а не нівелювати роль викладача в освітньому процесі. У науковій розвідці здійснено спробу ілюстрації практичного впровадження засобів штучного інтелекту для формування комунікативної компетентності сучасного здобувача вищої освіти.

Ключові слова: комунікативний тренінг, штучний інтелект, цифровий партнер у навчанні.

The article is devoted to a topical and controversial problem of the modern educational environment, which aims to analyze and highlight the role of artificial intelligence in the development of communicative competence of higher education students. It has been determined that in the process of teaching the Ukrainian language, great potential opens up for the formation of the language personality in general and the communicative competence of the speaker in particular. A thorough analysis of the modern source base on the research problem was carried out. Attention is focused on the role of artificial intelligence, the role of which in the preparation of higher education applicants still needs to be studied, particularly in the area of practical application. The scientific research presents a communicatively-oriented training for higher education students, which illustrates the possibilities of practical application of AI as an effective methodological tool in the process of forming the communicative competence of a modern higher education student, for example, Kahoot/Quizlet.

Attention is drawn to the fact that adapted versions of AI that generate material must be critically analyzed by the course author, the teacher. The scientific investigation draws attention to the challenges created by the use of AI in educational activities, the pros and cons of these processes. The article substantiates that the most effective implementation of AI can be in such areas as the introduction of personalized communicative practice of the applicant and the development of intercultural communication. Attention has been drawn to the prospect of using adaptive chatbots and virtual interlocutors (such as ChatGPT or specialized language assistants).

In scientific research, an attempt was made to illustrate the practical implementation of artificial intelligence tools for the formation of communicative competence of a modern higher education student. The research paper offers a perspective on the role of AI in education from the perspective of effective partnership.

Key words: communicative training, artificial intelligence, digital partner in learning.

УДК 378.147:004.8](045)
DOI <https://doi.org/10.32782/ip/86.2.4>
Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

Нагрибельна І.А.,
докт. пед. наук, професор,
професор кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та інноваційної педагогіки
Херсонської державної морської академії

Постановка проблеми. Еволюційні можливості сучасного суспільства активно впливають на розвиток освіти, надаючи їй нових імпульсів та перспектив у реалізації методичних інновацій. Важливим чинником у підготовці конкурентоспроможних фахівців-випускників закладів вищої освіти є ефективний методичний арсенал викладача, що сприяє формуванню у здобувачів освіти загальних та специфічних професійних компетентностей. З огляду на означене акцентуємо увагу в дослідженні на ролі е-засобів різного типу та функціонального призначення, які мають освітній потенціал. Оскільки сучасна методика навчання спирається на е-дидактику, то очевидним є авторитетне

значення цифровізації освіти. Водночас окремої уваги та дослідження, на нашу думку, потребує штучний інтелект, роль, якого у підготовці здобувачів вищої освіти ще потребує студіювання, зокрема в річці практичного застосування. Досвід власної викладацької діяльності дозволяє стверджувати, що роль штучного інтелекту в процесі формування комунікативної компетентності, як важливої компетентності особистості загалом та професіонала зокрема потребує ґрунтовного аналізу. Усвідомлення означеного вплинуло на постановку проблеми наукового пошуку: Цифрові партнери у навчанні: роль ШІ у розвитку комунікативної компетентності здобувачів вищої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми дозволив з'ясувати, що порушена у статті проблема є дискусійною та вивчається у площині педагогіки, лінгводидактики, цифрової грамотності тощо. Для нашого дослідження є теоретично та практично значущими ідеї, що викладено у наукових розвідках українських та зарубіжних учених, практиків, викладачів: Т.Рідель та Т.Кириченко (2024); Н.Шерстюк, А.Бондар, І.Пилипенко (2024); Eyvind Elstad (2024); Jieun Han (2023); Ehsan Noque (2012). Усі означені дослідження створюють вагоме наукове підґрунтя у вивченні ролі ШІ в освітньому середовищі. Водночас залишаються невирішені частини загальної проблеми, зокрема аналіз та висвітлення ролі штучного інтелекту у розвитку комунікативної компетентності здобувачів вищої освіти. З огляду на означене мету наукової розвідки вбачаємо в аналізі ролі ШІ у розвитку комунікативної компетентності здобувачів вищої освіти, як значущої компетентності фахівця XXI століття.

Виклад основного матеріалу. Тенденції сучасного освітнього процесу демонструють необхідність цифровізації навчання здобувачів вищої освіти (ЗВО). І мова тут уже не йде про актуальність чи потребу у застосуванні цифрового ресурсу в освіті. Йдеться про вибір ефективних, а не просто популярних засобів е-дидактики; про імплементацію методично доцільних засобів навчання відповідно до виучуваної теми, рівня знань ЗО або етапу роботи на занятті тощо. З огляду на означене окремої уваги набуває й роль викладач: хто він нині? Зрозуміло, що вже не монополіст у наданні знань, то хто ж, тоді-модератор освітнього процесу, партнер, автор заняття?

Усі ці питання турбують освітянську спільноту та кожного разу набувають різного значення. Вони підсилюються або невілюються залежно від того, як викладач використовує у межах викладання освітнього компонента цифровий ресурс – як партнера, допоміжну методичну одиницю чи віддає здобувачам право самостійно здобувати навчальну інформацію та унікає при цьому, навіть, опосередкованого керівництва освітньою діяльністю ЗВО. У цьому процесі багато питань, передумов та тривалий шлях пошуку правильного рішення, проте ми у своєму дослідженні виходимо з того, що цифрова грамотність сучасного викладача має бути на такому рівні, щоб цифровий ресурс став партнером у навчанні. І тут маємо на увазі не тільки відомі е-платформи, цифрові ресурси, що ефективні для формування комунікативної компетентності здобувача освіти. Мовиться, у першу чергу, про штучний інтелект (ШІ) та його роль у формуванні, розвитку та удосконаленні комунікативної компетентності сучасного здобувача освіти.

Аналіз наукової літератури та власний досвід викладацької діяльності дають підстави стверджувати, що методично виправдане використання

цифрового ресурсу у процесі формування комунікативної компетентності, зокрема на заняттях з української мови, активізує пізнавальну, творчу діяльність ЗВО. Важливим чинником у цьому процесі є потреба імплементації інноваційних методик навчання, модернізованих підходів та сучасних принципів в організації освітнього процесу. Нам імponує теза про те, що «Модернізація сучасної вищої освіти зумовлена соціальними викликами, які продиктовані потребами полікультурного світу в підготовці професійно компетентного фахівця» [2, с. 162–175].

У процесі викладання української мови відкривається великий потенціал для формування мовної особистості загалом та комунікативної компетентності мовця-зокрема. Переконані, що успішність цього процесу зумовлена імплементацією в навчання української мови комунікативно-орієнтованих практикумів, диференційованих вправ, завдань, тренінгів тощо.

Проілюструємо це на прикладі упровадження практичних завдань та комунікативних тренінгів для здобувачів вищої освіти спеціальності 271. Морський та внутрішній водний транспорт у межах вивчення різних тем в курсі української мови.

Комунікативний тренінг: «Іншомовна лексика у морській термінології»

Цільова аудиторія: здобувачі спеціальності 271 «Морський та внутрішній водний транспорт»

Тривалість (орієнтовна): 1 год. 20 хв.. хв..

Мета тренінгу: ознайомити здобувачів освіти з іншомовною лексикою (переважно англіцизмами), яка використовується у морській професійній діяльності; розвивати навички усного та писемного спілкування з використанням професійної термінології; формувати вміння працювати в команді та критично мислити.

Етап 1. Мотиваційний вступ (10 хв.)

Вправа: «Мовне занурення». Здобувачам освіти пропонується переглянути коротке відео (1–2 хв.) з англomовного джерела (наприклад, фрагмент з навчального відео IMO). Після перегляду – відбувається обговорення та відповіді на *запитання*:

1. Які слова ви запам'ятали?
2. Чи всі слова були зрозумілими?
3. Як багато іншомовної лексики ви чули?

Етап 2. Термінологічний практикум (20 хв.)

Вправа: «Match & Explain»

Здобувачі отримують картки з англomовними морськими термінами та їх можливими перекладами/тлумаченнями українською (наприклад: tugboat – буксир; bow – ніс судна; distress signal – сигнал лиха).

Завдання:

1. Знайти відповідник;
2. Визначити походження слова (англіцизм, германізм, латинізм);
3. Обговорити, чому використовується саме іншомовна лексика.

Обговорення: як уникнути помилок при спілкуванні в міжнародному екіпажі.

Етап 3. Комунікативна гра (30 хв.)

Вправа «Морський діалог»

Здобувачі працюють у парах. Кожна пара отримує установку на моделювання комунікативної ситуації для укладання діалогу (2-3 хв.) з використанням іншомовної лексики:

Приклади комунікативних ситуацій:

1. Спілкування штурмана з капітаном під час швартування судна.

2. Радіоперемовини з портовим агентом.

3. Повідомлення про надзвичайну ситуацію англomовній команді.

4. Опис процесу навантаження/розвантаження.

Інструкція: у кожному діалозі обов'язково має бути щонайменше п'яти іншомовних термінів.

Етап 4. Колективне завдання (20 хв.)

Вправа: «Lexicon Quiz» (тест-вікторина у Kahoot/Quizlet)

У режимі командної гри студенти відповідають на запитання з лексики:

1. Що означає слово *bulk carrier*?

2. Яке з наведених не є сигналом лиха?

3. З якої мови походить термін *ballast*?

Альтернатива офлайн: провести гру «Правда чи неправда?» – учасники оцінюють правдивість наведених тверджень.

Етап 5. Рефлексія та підсумок (10 хв.)

Вправа: «3 слова – 3 враження»

Кожен студент називає:

1. Одне нове іншомовне слово, яке запам'ятав.

2. Одне складне слово.

3. Одне слово, яке сподобалось вимовляти.

Під час комунікативного тренінгу доцільно використати ресурси ШІ, зокрема згенерований е-глосарій із 20 найуживаніших англіцизмів у морській справі; онлайн платформи для самостійного тренування (наприклад, Kahoot/Quizlet); е-покликання на відео ІМО та професійні комунікативні ситуації, що проаналізовані та згенеровані ШІ.

Спираючись на репрезентований дидактичний матеріал, зазначимо, що доцільне та методично обґрунтоване використання ШІ в практиці комунікативного навчання може бути ефективним та успішним інструментом в арсеналі викладача. Водночас, зауважимо, що адаптовані версії, що генерують матеріал засобом ШІ обов'язково слід критично аналізувати автору курсу/викладачу. Лінгвістичний матеріал, пропонований ШІ часто має лексичні недоліки, позбавлений емоційного навантаження або пропонує автоматично перекладену фахову термінологію. Отже, покладатися на штучний інтелект, не застосовуючи власного критичного аналізу, мислення та професійного досвіду не просто – не варто, а – згубно для викладача та освітньої діяльності.

Слід усвідомлювати, що як і будь-який цифровий ресурс ШІ буде адаптуватися та еволюціонувати, тому маємо опанувати його для освітнього середовища та використовувати доцільно й помірковано. Своєю чергою, ми вбачаємо перспективи застосування ШІ в освітньому процесі вищої школи, зокрема в аспекті розвитку комунікативного рівня здобувача освіти. Найбільш ефективною може бути імплементація ШІ в таких напрямках:

1. Упровадження персоналізованої комунікативної практики здобувача: адаптивні чат-боти та віртуальні співрозмовники (на зразок ChatGPT або спеціалізованих мовних асистентів) можуть підлаштовувати стиль, темп і складність діалогу під рівень конкретного студента; розвиток мовленнєвої гнучкості, що відбувається тоді, коли студент тренується не лише у стандартних діалогах, а й у ситуативних, міжкультурних сценаріях.

2. Розвиток міжкультурної комунікації: за допомогою інструментів ШІ можуть бути змодельовані реальні культурні контексти (ділові переговори, презентації, академічні дискусії з іноземними колегами); автоматичне виявлення та пояснення культурно маркованих фраз чи невербальних сигналів.

Висновки. Студіювання порушеної проблеми та практика застосування штучного інтелекту у власній викладацькій діяльності дозволяє стверджувати про зростаючу роль ШІ в освітньому процесі. Обґрунтоване та доцільне використання його викладачем для формування комунікативної компетентності сучасного здобувача вищої освіти дозволить наситити заняття/практичний модуль цікавими комунікативно-орієнтованими формами роботи. Практикуми та комунікативні тренінги можуть бути реалізовані за допомогою ШІ. Водночас цей процес має контролювати викладач/модератор/автор курсу – професійний та досвідчений спеціаліст, який зможе критично оцінити лінгвістичну та методичну значущість згенерованого матеріалу. Нам імponує думка, яка заснована на практичному досвіді про те, що при дотриманні означених у дослідженні рекомендацій ШІ може стати цифровим партнером у розвитку комунікативної компетентності здобувачів вищої освіти, а не нівелювати роль викладача.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Герасимчук Ю., Кравченко А., Панченко Н., Саннікова С. Використання штучного інтелекту в процесі розробки комунікативних завдань з іноземної мови. *Сучасні дослідження з іноземної філології*. 2024. Вип. 1 (25). С. 377–385.

2. Нагрибельна І. А., Сугейко Л. Г., Мельничук Ю. Ю. Упровадження дистанційного курсу з методики навчання української мови на основі системи MOODLE. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2020. Т. 77. № 3. С. 162–175.

3. Рідель Т., Кириченко Т. Штучний інтелект та його роль у розвитку комунікативних навичок студентів під час вивчення англійської мови. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Сер. Педагогічні науки*. 2024. Вип. 2. С. 58–67.

4. Han J., Yoo H., Kim Y., Myung J., Kim M., Lim H., Kim J., Lee T. Y., Hong H., Ahn S.-Y., Oh A. RECIPE: How to integrate ChatGPT into EFL writing education. *L@S 2023: Proceedings of the 10th ACM Conference on Learning @ Scale*. July 20–22 2023. Copenhagen Denmark. 2023. P. 416–420.

Дата першого надходження рукопису до видання: 25.08.2025
Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 22.09.2025
Дата публікації: 24.09.2025